

DET KONGELIGE
HELSEDEPARTEMENT

Rundskriv

Likelydende til:

Landets kommuner
Landets kommuneleger
Landets helsestasjoner/skolehelsetjeneste
Landets apotek
Landets fylkesleger

Nr. I - 3/2002

Vår ref 02/ 01432/FHA/SJ

Dato 31. mai 2002

Retningslinjer for helsesøstres og jordmødres rett til å rekvirere prevensjonsmidler til unge kvinner i alderen 16 til og med 19 år

Innhold

1. Innledning
2. Mål for veiledning til ungdom om samliv, seksualitet og prevensjon
3. Innholdet i henvisningsordningen
4. Retningslinjer for helsesøstres og jordmødres rett til å rekvirere gratis p-piller til unge kvinner i alderen 16 til og med 19 år
5. Gratis p-piller til unge kvinner i alderen 16 til og med 19 år
6. Resultater fra forsøk med samlivs- og prevensjonsveiledning i kommuner 1997-2000
7. Etterutdanning for helsesøstre og jordmødre i temaene samliv, seksualitet og prevensjon

Vedlegg 1 Forskriftsbestemmelsen

Vedlegg 2 Liste over legemidler fastsatt av Statens legemiddelverk

1. Innledning

Formålet med dette rundskrivet er å informere om retningslinjer for helsesøstres og jordmødres rett fra **1. juni 2002** til å rekvirere gratis p-piller til unge kvinner i alderen 16 til og med 19 år. Tiltaket med gratis-p-piller trådte i kraft 1. januar 2002, og gjelder denne aldersgruppen ved rekvirering både fra leger og helsesøster/jordmor med gjennomført etterutdanning.

Ovennevnte tiltak er et ledd i å nå de overordnede målene i arbeidet med å forebygge uønskede svangerskap og abort slik at antallet aborter reduseres hos tenåringer.

Det er viktig å gi samlivs- og prevensjonsveiledning til både jenter og gutter for å bevisstgjøre begge parter på deres ansvar for forebygging av uønskede svangerskap og abort og i forhold til etiske refleksjoner og livsvalg, jf. Handlingsplan for forebygging av uønskt svangerskap og abort 1999-2003. Videre er det en målsetting å nå både gutter og jenter med informasjon om forebygging av hiv og seksuelt overførbare infeksjoner i forbindelse med veiledning om samliv, seksualitet og prevensjon.

Kunnskapsformidlingen i forbindelse med veiledning om samliv, seksualitet og prevensjon må ta hensyn til kjønnsforskjeller og variasjoner i sosialt og kulturelt ståsted. Helsepersonell må respektere den enkeltes kultur og religion, og gi en så nøytral helsefaglig veiledning som mulig for å ivareta den enkeltes behov. Helsepersonell skal utføre denne oppgaven som andre oppgaver på faglig forsvarlig måte, samvittighetsfullt, omhyggelig og etter beste evne.

Rekvireringsrett for helsesøstre og jordmødre forutsetter gjennomført etterutdanning i temaene samliv, seksualitet og prevensjon og omfatter prevensjonsmidler inntatt på særskilt liste fastsatt av Statens legemiddelverk. Rekvireringsretten for helsesøstre og jordmødre gjelder bare i yrkesutøvelse ved helsestasjon/skolehelsetjeneste i den kommunale helsetjenesten hvor det foreligger et nært samarbeid med leger.

Etterutdanningskurs for helsesøstre og jordmødre i temaene samliv, seksualitet og prevensjon arrangeres av høyskoler med helsesøster- og jordmorutdanning og er et tilbud til helsesøstre og jordmødre som ønsker å få ovennevnte rekvireringsrett.

2. Mål for veiledning til ungdom om samliv, seksualitet og prevensjon

Overordnet mål:

Forebygge uønskede svangerskap og abort blant ungdom gjennom økt tilgjengelighet til god veiledning om samliv, seksualitet og prevensjon

Delmål:

- styrke jenters og gutters kunnskaper om samliv, seksualitet og prevensjon og gjøre ungdom bevisst på egen kropp, utvikling og seksualitet
- formidle verdier til jenter og gutter om seksualitet og samliv for å fremme ungdoms muligheter til å ta avgjørende og etiske reflekterte livsvalg om seksualitet og samliv
- styrke jenters og gutters kunnskaper om forebygging av hiv og seksuelt overførbare infeksjoner
- gjøre jenter og gutter til bevisste og langsiktige prevensjonsbrukere

3. Innholdet i henvisningsordningen

Forslaget om at helsesøstre og jordmødre skulle få begrenset rekvireringsrett ble sendt på høring høsten 2001. Nær samtlige høringsinstanser var positive til forslaget og la særlig vekt på at forslaget i tillegg til å gi økt tilgjengelighet til p-piller, også ivaretar det behov de unge jentene har for informasjon, samtale og oppfølging. Det fokuseres videre på at rekvireringen må være medisinsk forsvarlig, og at dette må sikres gjennom etterutdanningskurs og retningslinjer for virksomheten.

Helsedepartementet har fastsatt endring i forskrift 27. april 1998 nr. 455 om rekvirering og utlevering av legemidler fra apotek, som gir helsesøstre og jordmødre rett til å rekvirere prevensjonsmidler til unge kvinner i alderen 16 til og med 19 år. Forskriftsendringen trer i kraft 1. juni 2002.

Rekvirering av prevensjon til kvinner over 20 år henvises til fastlegene, og jenter under 16 år henvises til samarbeidende lege ved helsestasjon/skolehelsetjeneste eller fastlege som vurderer rekvirering av prevensjon på indikasjon.

Helsesøstre og jordmødre skal henvise unge kvinner i alderen 16 til og med 19 år til samarbeidende lege ved helsestasjon/skolehelsetjeneste eller fastlege når medisinske grunner tilsier dette ved første gangs konsultasjon og ved oppståtte bivirkninger.

Grensen for å melde eventuelle oppståtte bivirkninger til lege vil tilsvare grensen for legens meldeplikt til bivirkningsnemnda. Det er legen som beholder ansvaret for meldeplikten, og forskrift 21. desember 2000 nr. 1380 om meldeplikt for visse bivirkninger mv. ved legemidler endres ikke. Den nærmere avgrensning av når det bør meldes til lege vil være tema i etterutdanningskurset for helsesøstre og jordmødre.

Lov om produktansvar 23. desember 1998 nr. 104 (produktansvarsloven) kommer til anvendelse ved legemiddelskade etter rekvirering av legemidler som faller inn under denne. Forsikringsdekning for legemiddelskader ved bruk av p-piller rekvirert av helsesøster eller jordmor i henhold til særskilt liste fastsatt av Statens legemiddelverk vil bli vurdert som ved rekvirering av lege.

4. Retningslinjer for helsesøstres og jordmødres rett til å rekvirere prevensjonsmidler til unge kvinner i alderen 16 til og med 19 år fastsatt av Helsedepartementet 31. mai 2002:

- Sykepleiere med helsesøsterutdanning og jordmødre, begge med autorisasjon eller lisens etter lov om helsepersonell 02.07.1999 nr. 64, gis rett til å rekvirere prevensjonsmidler til unge kvinner i alderen 16 til og med 19 år, jf. forskrift om rekvirering og utlevering av legemidler fra apotek (Vedlegg 1).
- Rekvireringsretten for helsesøstre og jordmødre gjelder prevensjonsmidler som er inntatt på særskilt liste fastsatt av Statens legemiddelverk. P-pillene rekvireres på hvit resept. (Vedlegg 2).
- Helsesøstre og jordmødre må gjennomføre etterutdanning i temaene samliv, seksualitet og prevensjon for å ha rekvireringsrett.
- Helsesøstre og jordmødre med rekvireringsrett må på resepten oppgi sitt Id-nummer som sykepleier/jordmor i Helsepersonellregisteret.
- Rekvireringsretten for helsesøstre og jordmødre gjelder bare i yrkesutøvelse ved helsestasjon/skolehelsetjeneste i den kommunale helsetjenesten hvor det foreligger et nært samarbeid med lege.
- Ved mistanke om sykdomstilstander og/eller infeksjoner, risiko for sykdom som for eksempel arveanlegg eller trombosetendens, og ved eventuelle alvorlige bivirkninger skal den unge kvinnen henvises til samarbeidende lege ved helsestasjon/skolehelsetjeneste eller fastlege.
- Rekvirering av prevensjon til kvinner over 20 år henvises til fastlegene. Jenter under 16 år henvises til samarbeidende lege ved helsestasjon/skolehelsetjeneste eller fastlege som vurderer rekvirering av prevensjon på indikasjon.
- Helsesøstre og jordmødre i kommunal helsestasjon/skolehelsetjeneste skal oppfordre unge kvinner i alderen 16 til og med 19 år til å informere fastlegen om at de bruker p-piller.
- Legemiddelskade etter produktansvarsloven omfatter også p-piller på særskilt liste som er rekvirert av helsesøster eller jordmor. Forsikringsdekning vil bli vurdert som ved rekvirering av lege.
- Veiledning om samliv, seksualitet og prevensjon gis til både jenter og gutter for å bevisstgjøre begge parter på deres ansvar for å forebygge uønskede svangerskap og abort, samt hiv og seksuelt overførbare infeksjoner.
- Ved veiledning til jenter og gutter om samliv, seksualitet og prevensjon er målet å bevisstgjøre ungdom på egen kropp, utvikling og seksualitet, samt formidle verdier som styrker ungdoms muligheter til å ta avgjørende og etiske reflekterte livsvalg.
- Satsningen på gratis p-piller til unge kvinner i alderen 16 til og med 19 år er et ledd i å øke tilgjengeligheten til god veiledning om samliv, seksualitet og prevensjon for å forebygge uønskede svangerskap og abort hos tenåringer.

5. Gratis p-piller til unge kvinner i alderen 16 til og med 19 år

Ved behandling av St. prp. nr 1 (2001-2002) for budsjettermin 2002 sluttet Stortinget seg til forslaget om at unge kvinner i alderen 16 til og med 19 år skal få gratis p-piller som tiltak for å forebygge uønskede svangerskap og abort blant kvinner i tenårene. Tiltaket trådte i kraft 1. januar 2002. Rikstrygdeverket informerte 24. januar 2002 fylkestrygdekontorene om ordningen, og disse videreformidlet informasjonen til landets trygdekontorer.

Unge kvinner i alderen 16 til og med 19 år som får rekvirert gratis p-piller, betaler ingen egenandel for p-pillene, og dette vil ikke berøre frikortordningen. Det understrekes at aktuelle legemidler skal forskrives på hvit resept.

6. Resultater fra forsøk med samlivs- og prevensjonsveiledning i Trondheim kommune 1997–2000

Som oppfølging av St. meld. nr 16 Om erfaringer med lov om svangerskapsavbrudd m.v. ble «Forsøk med samlivs- og prevensjonsveiledning i kommuner 1997-2000» gjennomført i Trondheim kommune av SINTEF Unimed. Forsøket ble avsluttet juni 2001.

For å prøve ut tiltak som kunne bidra til nedgang i antall uønskede svangerskap og nedgang i aborttallene ble det i forsøket satt i gang følgende tiltak:

- Økt satsing på samlivs- og prevensjonsveiledning
- Utlevering av gratis p-piller/kondomer fra helsestasjon
- Jordmødre og helsesøstre fikk begrenset adgang til å forskrive/utlevere p-piller etter fastsatt liste fra Statens legemiddelverk

Resultatmålene for forsøket var:

- Økt tilgjengelighet av prevensjon for kvinner under 25 år
- Økt tillit til p-piller som trygg prevensjon
- Forbedret informasjon og veiledning om samliv, seksualitet og prevensjon
- Ingen økt forekomst av klamydiainfeksjoner i intervensjonskommunen over prosjektperioden
- Gi helsesøstre og jordmødre økt erfaring og kompetanse som selvstendige prevensjonsveiledere

Forsøket viste at med god veiledning og økt tilgjengelighet til prevensjon kan aborttallene reduseres. Antallet svangerskapsavbrudd sank med 34 prosent og antall fødsler med 24 prosent i aldersgruppen 17-19 år i forsøkskommunen sammenliknet med kontrollkommunen hvor de ikke hadde ekstra tiltak ved helsestasjon for ungdom.

Økningen av klienter til helsestasjon for ungdom var 3-4 ganger høyere i forsøkskommunen sammenliknet med kontrollkommunen. Dette viser at hvis ansatte ved helsestasjonene får nødvendig kompetanse og ressurser til å gjennomføre prevensjonsveiledning, så når de frem

til en gruppe yngre kvinner som i liten grad søker legetjenesten for prevensjon. Målgruppen var unge kvinner 16-24 år, og gjennomsnittsalderen for deltakerne var 18 år. I forsøket deltok 1152 unge kvinner.

Prevensjonsforsøket har også vist at helsestasjonene er et hyggelig møtested for samlivs- og prevensjonsveiledning. De unge opplever at de blir forstått, de kan stille spørsmål og få svar. Forsøket finner ingen forskjell i kunnskap om p-piller og kroppslige endringer, om p-piller og effektivitet, og om p-piller og mer alvorlige bivirkninger etter hvem som har formidlet prevensjonsveiledning, lege eller helsesøster/jordmor. På grunnlag av dette kan man konkludere med at helsesøstre/jordmødre ikke informerer dårligere enn leger om slike spørsmål.

Resultater for andel etterkontroller, bivirkninger og prevensjonssvikt under p-pille-bruk som rapportert i forsøket, skiller seg ikke fra det som er publisert fra internasjonale studier om p-piller. P-pillene virker likedan på brukeren uavhengig av hvem som har forordnet p-pillene, helsesøster/jordmor eller lege.

Utlevering av gratis p-piller fra helsestasjonen har ikke ført til at deltakerne går til lege med bivirkningene. Det store antallet konsultasjoner uten avtale viser at klientene har tillit til helsestasjonen, dersom det oppstår uventede hendelser. Helsesøster/jordmor tok seg av de aller fleste av ekstrakonsultasjonene som oppsto, og få klienter har gitt opplysninger om at de har oppsøkt lege.

Forsøket har ikke ført til økning i seksuelt overførte infeksjoner målt ved klamydiainfeksjoner blant deltakerne i prosjektet.

Forsøket har vist at helsesøstre og jordmødre trenger etterutdanning for å tilegne seg den kompetansen som kreves for å bli kvalitativt gode samlivs- og prevensjonsveiledere. Det er først og fremst tilgjengeligheten for oppfølgingskonsultasjoner som er helsestasjonenes styrke for å bedre veiledningstilbudet og få de unge til å bli mer langsiktige prevensjonsbrukere.

Resultatene fra forsøket finnes i prosjektrapportene fra Sintef Unimed:

Hovedrapport:

«Forsøk med Samlivs- og Prevensjonsveiledning i Kommuner 1997-2000»

Delrapportene:

Delrapport A:

Resultater fra en kvalitativ intervjuundersøkelse av 22 deltakere i prosjektet

Delrapport B - skoleundersøkelsen:

En studie om kjennskap til og deltakelse i prosjektet, om holdninger til seksualitet og kunnskap om p-piller blant elever i den videregående skole i Trondheim

Delrapport C

Kommunikasjon om prevensjon og kunnskap og overbevisninger vedrørende p-piller blant elever i de videregående skoler i Trondheim

7. Etterutdanning for helsesøstre og jordmødre i temaene samliv, seksualitet og prevensjon

Høgskoler med helsesøster- og jordmorutdanning har på forespørsel fra Helsedepartementet kommet med relevante etterutdanningstilbud som starter opp mai/juni i inneværende år. Helsedepartementet har avsatt midler som er tildelt Sosial- og helsedirektoratet til oppfølging av etterutdanningen av helsesøstre og jordmødre.

Etterutdanningskursene annonseres i fagtidsskrifter for helsesøstre og jordmødre, samt i bladet NUSS som utgis av Sosial- og helsedirektoratet. Høgskolene annonserer etterutdanningstilbudet i egne kurskataloger og i de respektive lokalaviser.

Etterutdanningskurset om samliv, seksualitet og prevensjon vil bli annonsert som et tilbud til helsesøstre og jordmødre. Helsesøstre og jordmødre som ønsker å bruke rekvireringsretten for p-piller til unge kvinner i alderen 16 til og med 19 år, må ha gjennomført etterutdanningskurs. Jordmødre med midlertidig lisens i turnustjeneste kan også søke opptak til kursene.

Etterutdanningskursene skal omfatte temaene:

- Gjeldende regelverk
- Ethiske problemstillinger
- Ungdom og seksualitet
- Anamnese/sykehistorie
- Dokumentasjonsplikt (journalføring)
- Farmakologi, herunder preparatomtale og bivirkninger
- Kommunikasjon, herunder veiledning og formidling
- Prevensjon og prevensjonsmidler for ungdom
- Sykdomslære, herunder seksuelt overførbare infeksjoner (SOI)
- Forebygging av SOI og av uønskede svangerskap og abort
- Retningslinjer for rekvireringsretten, herunder faglig samarbeid med leger.

Undervisningen omfatter også temaene seksuell legning samt kjønnslemlestelse og tvangsekteskap.

Høgskolene skal tilby en etterutdanning av 36-40 timers varighet hvor høgskolene ut fra pedagogiske prinsipper for undervisning og læring tilbyr kurs som omhandler ovennevnte temaer på en forsvarlig måte. Etterutdanningskurset skal gi helsesøstre og jordmødre nødvendig faglig oppdatering i temaene samliv, seksualitet og prevensjon. På forespørsel kan høgskolene få oppdaterte preparatomtaler fra Statens legemiddelverk.

Deltakerantallet kan være opp til 40 pr kurs, men høgskolene kan arrangere kurs selv om disse ikke er fulltegnede.

Deltakerne må følge den obligatoriske undervisningen med dokumentert nærvær på 80 prosent for å få kursbevis. Det avkreves ikke eksamen, men deltakerne vil få et bevis på gjennomført kurs. På kursbeviset skal det komme klart frem hvilke temaer som det er undervist i.

Høgskolene skal informere helsesøstre og jordmødre med fullført etterutdanningskurs i sam- liv, seksualitet og prevensjon om at Id-nummer som sykepleier med helsesøsterutdanning/ jordmor i Helsepersonellregisteret kan fås ved å sende kopi av kursbeviset til Helsepersonell- registeret (HPR). Id-nummer er apotekenes mulighet til å kunne kontrollere at rekvirenten av resepten har gjennomført nødvendig etterutdanningskurs. Apotekene kan også be helse- søstre/jordmødre om å fremlegge kursbeviset som dokumentasjon på gjennomført etter- utdanning. Id-nummeret skal skrives på resepten.

De høgskolene som ønsker det, kan bygge ut etterutdanningskursene til vekttallsbasert videreutdanning for helsesøstre og jordmødre som måtte ønske å ta videreutdanning i temaene samliv, seksualitet og prevensjon, eventuelt ungdomshelse.

Sosial- og helsedirektoratet skal følge erfaringer med dette tiltaket og gi tilbakemeldinger til Helsedepartementet innen utgangen av 2003.

Med hilsen

Jon-Olav Aspås e.f.
ekspedisjonssjef

Lisbeth Hårstad
avdelingsdirektør

Kopi:

Sosial- og helsedirektoratet
Nasjonalt folkehelseinstitutt
Statens legemiddelverk
Statens helsetilsyn
Rikstrygdeverket
Kommunenes Sentralforbund
Norges Apotekforening
Norsk Sykepleierforbund
Den norske jordmorforening
Den norske lægeforening

Vedlegg

Saksbehandler: Sissel Jacobsen tlf: 22 24 86 77

Vedlegg 1

FORSKRIFT OM ENDRING I FORSKRIFT AV 27. APRIL 1998 NR. 455 OM REKVIRERING OG UTLIVERING AV LEGEMIDLER FRA APOTEK (REKVIRERINGS- OG UTLIVERINGS-FORSKRIFTEN)

Fastsatt av Helsedepartementet 31. mai 2002 med hjemmel i lov 4. desember 1992 nr. 132 om legemidler m.m. (legemiddeloven).

I

I forskrift 27. april 1998 nr. 455 om rekvirering og utlevering av legemidler fra apotek gjøres følgende endring:

§ 2-5 annet ledd oppheves. § 2-5 nytt ledd skal lyde:

«Sykepleiere med helsesøsterutdanning og jordmødre, begge med autorisasjon eller lisens etter lov 2. juli 1999 nr. 64 om helsepersonell, gis rett til å rekvirere prevensjonsmidler som er inntatt på særskilt liste fastsatt av Statens legemiddelverk. Rekvireringsretten gjelder kvinner i alderen 16 til og med 19 år som ledd i yrkesutøvelse i helsestasjon/skolehelsetjeneste i den kommunale helsetjenesten. Det kreves at helsesøster/jordmor har gjennomført særskilt etterutdanningskurs, og at den enkelte har Id-nummer som sykepleier med helsesøsterutdanning/jordmor i det offentlige Helsepersonellregisteret»

II

Denne forskriften trer i kraft fra 1. juni 2002.

Vedlegg 2

Nedenfor er oppført legemidler som omfattes av jordmors og helsesøsters rekvisisjonsrett i forskrift om rekvirering og utlevering av legemidler fra apotek § 2-5 annet ledd. Listen er fastsatt av Statens legemiddelverk.

Trionetta	Innhold:	Kalenderpakning med 21 eller 28 tabletter. Hver brun tablett: Levonorgestrel 50 ug + Etinyløstradiol 30 ug Hver hvit tablett: Levonorgestrel 75 ug + Etinyløstradiol 40 ug Hver gul tablett: Levonorgestrel 125 ug + Etinyløstradiol 30 ug
Trinordiol		Samme som Trionetta
Follimin		Tablett 1-21 (små hvite) 150 mikrog levonorgestrel og 30 mikrog etinyløstradiol
Microgynon		Hver tablett inneholder: Levonorgestrel 150 ug + Etinyløstradiol 30 ug
Loette		Hver tablett inneholder: Levonorgestrel 100 ug + Etinyløstradiol 20 ug